

Літературно-художня наукова періодика віддзеркалює всі події суспільно-політичного та культурного життя. Вона розвивається невіддільно від літературного процесу. Українська періодика ХІХ—ХХ ст. давала можливість науковцям заглиблюватися у суспільно-політичні, економічні та культурні аспекти розвитку українства. Проте, — читаємо в критиці, — змушені відзначити, донині не маємо наукових праць, які б уповні відтворили увесь складний процес становлення, розвитку, специфіку функціонування не лише українських пресодруків, а й журналістики загалом. При цьому відзначається "успішна" праця В. Здоровеги — "Теорія і практика журналістської творчості". В активі сучасного українського історичного журналістикознавства — єдина, — читаємо далі, — популярна, зачитана до "міжрядкового" тлумачення, "Історія української преси" А. Животка. Називаючи імена сучасних дослідників історії преси, автор відзначає їхнє регіональне поле діяльності (В. Габор — Закарпаття, М. Романюк — Буковина, М. Галушко, О. Дроздовська, В. Ковпак, Л. Сніцарчук, А. Волобуєва — Центральна Україна, Т. Хітрова — Запоріжжя, О. Школьна — Дніпропетровщина, О. Хобта, О. Пархітько — Одеса) і часове (І. Михайлин — ХІХ ст.) тощо. Дослідження С. Костя "Історія української журналістики" (Львів, 2008), за словами автора, не виправдовує очікуваних сподівань, адже розглядає лише один, хоча й присутній фрагмент розвитку журналістики — західноукраїнський [1].

Початок української літературно-художньої періодики відноситься до першої половини ХІХ ст. Він пов'язується з початком нової української літератури, з виходом у світ "Енеїди" І. Котляревського. У цей час, незважаючи на політичні утиски, ідейно міцнішає національна українська культура. Центром літературного життя в Україні був Харківський університет (заснований 1805 р.). З Харковом пов'язана діяльність таких письменників, як П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка-Основ'яненко, І. Срезневський, А. Метлинській. У зв'язку з тим, що тоді не існували літературознавчі журнали, їхню функцію виконували літературно-художні періодичні видання.

У Харкові почали виходити перші українські журнали:

- "Украинский вестник" (1816—1819),
- "Харьковский демокрит" (1816),
- "Украинский журнал" (1824—1825).

У 30—40 рр. ХІХ ст. тут були видані перші в Україні альманахи: "Украинский альманах" (1831), "Утренняя звезда" (1833), "Украинский

сборник" (1838, 1841), "Ластівка" (1841), "Молодик" (1843—1844) та ін. На їхніх шпальтах значне місце посідали твори української художньої літератури, критичні та бібліографічні матеріали, бібліографічні списки нових видань.

Після реформи 1861 р. настає новий етап і в розвитку української літератури, пов'язаний з виходом журналу "Основа" (СПб., 1861—1862), газети "Черниговский листок" (1861—1863) та кількох поодиноких альманахів і часописів. "Основа" виходила двома мовами. В її керівництві були В.М. Білозерський, П.О. Куліш, М.І. Костомаров. Видавці "Основи" об'єднали навколо себе багатьох письменників — Т.Г. Шевченка, Марка Вовчка, Л.І. Глібова, С.В. Руданського, П.О. Куліша, М.І. Костомарова та ін. Значення "Основи" — неоціненне. На сторінках видання — чимало цінних публікацій Т. Шевченка, Марка Вовчка... У журналі друкувалося багато рецензій, статей, що популяризували творчість українських та російських письменників, літературних критиків, "Библиографический указатель галицко-русской литературы" В.І. Межова, а також перша бібліографія Г.С. Сковороди, складена Г.П. Данилевським, та інші бібліографічні матеріали [2].

Певну роль відігравав щотижневик "Черниговский листок" (1861—1863), що був редагований Л.І. Глібовим. Тут систематично публікувалися рецензії на твори українського друку та інформація про вихід нових літературних творів.

Посилення реакції після реформи, указ 1863 р. про заборону українських видань припинили вихід періодики на Наддніпрянській Україні. Письменники звертаються до галицьких видань. У 70—80-х роках XIX ст. зароджується національна журналістика на заході України. За невтомної діяльності І.Я. Франка (як редактора і видавця) та його соратників тут виходять журнали та збірники "Друг", "Громадський друг", "Дзвін", "Молот", "Світ", "Народ", "Зоря", "Житє і слово", "Літературно-науковий вісник" та ін. З посиленою увагою І. Франко ставився до роботи критико-бібліографічного відділу, вважаючи, що він є найнеобхіднішою ланкою в розвитку періодики. На шпальтах видань І. Франко пропагував нові твори, друкував рецензії, бібліографічні огляди, анотації, відгуки, вмщував ювілейні поздоровлення, некрологи тощо.

І. Франко упорядкував низку бібліографічних праць. Йому належить покажчик змісту часопису "Правда" за 1867—1883 рр. [3]. У передмові І. Франко зазначив, що він розглядає свою працю як матеріал для майбутньої загальноукраїнської бібліографії. Учений уклав короткий бібліографічний реєстр творів С.В. Руданського (Зоря. — 1886. — № 6. — С. 95—96; № 7. — С. 120), що доповнило список покажчика, укладеного М.Ф. Комаровим, збірник доповнень до "Галицько-руської бібліографії" І.О. Левицького, який, на жаль, не був опублікований [4].

У збірнику "Молот" І.Я. Франко видрукував список видань революційного спрямування 70-х років XIX ст., у яких рекомендував читачам

Шевченківський "Кобзар", твори М.Є. Салтикова-Щедріна та інших письменників.

Розглядаючи літературно-художню періодику, ми не можемо забувати й про часописи з інших галузей знання, зокрема "Труды Киевской Духовной Академии" (далі — ТКДА). Журнал щомісяця виходив на теренах України упродовж 57-ми років — з 1860 до 1917 і відіграв важливу роль в історії розвитку української філософської думки, культури, журналістики. Чільне місце у часописі займали роздуми на філософсько-етичні теми П. Авсенева, В. Завітневича, П. Ліницького, Й. Міхневича, М. Петрова, О. Новицького та ін. Друкувалися матеріали з історії православної Церкви в Україні, інші статті, у яких висвітлювалися різні віхи багатовікового шляху українського народу, публікувалися літописи, що слугували джерелами для наукової роботи, досліджувалася культурна, літературна, мистецька, фольклорна спадщина минувшини.

Одним із найактивніших дописувачів цього періодичного видання був М. Петров. Він стверджував: "Усі мої твори та статті мають місцевий київський або взагалі український характер не лише за своїми джерелами українського походження або місця знаходження, а й за змістом". Починаючи від 1876 р., на сторінках ТКДА друкувалися статті М. Петрова, присвячені українській літературі: "Дивляться на Київську штучну літературу XVII—XVIII ст. як на один із епізодів у загальному розвитку російської літератури, я ж маю намір розглядати її як самодостатню... літературу зі своїм колом екстериторіального поширення, значення і впливу... вона мусить бути віднесена до історії української чи малоросійської літератури, тому що розвивалася на українській основі... була національною і за змістом, і за мовою" (ТКДА. — 1909. — № 5. — С. 48). Ми вважаємо, що ігнорувати цей часопис, розглядаючи розвиток історії народу, держави, літератури, журналістики, ми не маємо права. Повний комплект журналу зберігся в Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського [5].

Після заснування Київського університету 1834 р. поживляється літературне життя в Києві. "Киевская старина" — перший в Україні багато-профільний історичний журнал, який виходив з 1882 до 1906 рр. Був заснований з ініціативи Київської громади. Від 1907 р. журнал друкувався українською мовою під назвою "Україна". 31 липня 1898 р. київській цензурі було надано право самостійно вирішувати долю своїх рукописів. Цього ж року було засновано українську друкарню, а 1899 р. — українську книгарню.

Журнал "Киевская старина", завдяки старанням київського губернатора М. Драгомирова, став осередком українського просвітницького руху [6]. Уможливилось на редакційних засіданнях часопису обговорення різноманітних проблем поширення українського слова, зокрема, влаштування лекцій, благодійних вистав, ініціатором цих заходів нерідко виступав головний редактор журналу "Киевская старина" Володимир Науменко. За тематикою своїх рубрик та хронологією охоплення історич-

них фактів часопис не мав і не має аналогів у фаховій періодиці. На його діяльність помітно вплинули В. Антонович, П. Житецький, О. Лазаревський, О. Левицький та ін. Усього вийшло 96 томів. Навколо журналу, який мав виразне національне спрямування, згуртувалися найвидатніші представники тогочасної української еліти — історики, етнографи, літератори, мовознавці, письменники — Д. Багалій, В. Іконников, І. Каманін, М. Костомаров, Д. Яворницький, М. Сумцов, Т. Рильський, Б. Грінченко, М. Петров, О. Потебня, Марко Вовчок, І. Карпенко-Карий, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, Панас Мирний, Леся Українка, І. Франко... Журнал був центром з найширших проблем українознавства. Статті, спогади, документи з історії, археології, етнографії, літературознавства України і тепер зберігають пізнавальне значення.

З 1992 р. видається науково-популярний журнал "Київська старовина", задуманий як поновлення часопису "Киевская старина". На його сторінках регулярно розміщуються публікації з церковно-релігійної проблематики, життєписи церковних діячів та святих. Поряд з мемуарами, художніми та науково-популярними біографіями друкуються статті з теорії та історіографії біографічних досліджень. Активно популяризуються історико-краєзнавчі розвідки, висвітлюється життя західної та східної української діаспори. Друкуються статті з питань джерелознавства, вводяться до наукового обігу архівні матеріали.

У складних умовах післяреволюційних, соціальних та національних катаклізмів бурхливе, часом яскраве літературно-мистецьке життя відзначалося спонтанністю, строкатістю і суперечливістю. Літератори зосереджувалися навколо своїх переважно недовготривалих часописів та альманахів [7]. Активізувалася українська преса: газети видавалися не лише в губернських центрах, а й у повітових осередках. З культурологічних і літературно-мистецьких видань слід відзначити кварталник історії, літератури, культури й мистецтва "Наше минуле" (Київ, 1918—1919 рр.) за редакцією В. Королева-Старого, пізніше — М. Зерова; "Літературно-критичний альманах" (1918), "Шлях" (1917—1918) за редакцією М. Шаповала й О. Мицюка. Якщо у 1917 р. в Україні діяло 106 друкованих видань, то в 1918 р. — 212.

Першим спеціалізованим виданням української критики та бібліографії став часопис "Книгар": літопис українського письменства (1917—1919), за ред. В. Королева-Старого й М. Зерова. Протягом року в журналі активно співпрацювали С. Єфремов, С. Петлюра, В. Модзалевський, Д. Дорошенко, Л. Старицька-Черняхівська, К. Широцький та ін. Тематика публікацій — різноманітна, журнал оперативно й кваліфіковано давав огляд книжкової продукції за 1917 р. (якщо 1917 р. до редакції було надіслано 358 українських видань, то за неповний 1918 р. їхня кількість досягла 883 назв). Ряд публікацій було присвячено Т. Шевченкові, Г. Квітці-Основ'яненкові, Марку Вовчку, О. Кобилянській, І. Нечую-Левицькому. В. Модзалевський виступив з публікацією "З історії книги на Україні" (№ 5). К. Широцький

опублікував статтю "Церковні стародруки" (про маргіналії та власницькі нотатки на полях книг), де з професійною майстерністю розглянув важливість стародрукованих раритетів, їхню цінність для суспільства. У передмові від редколегії до останнього номера за 1918 р. (ч. 16), говориться: "Тепер, коли підходить момент для загального миру... ми хочемо вірити, що невикористана духовна сила України виявить всю свою енергію на утворення своїх національних скарбів... Ми віримо, що тільки високо поставлена культура національна, може, навіть більш, як дипломатичні хитрування, виведе народ на певний шлях до щастя і зміцнить головні підвалини державного життя України" [8].

З травня 1919 р. до квітня 1920 р. виходив журнал "Мистецтво", основна увага якого — згрупування літературно-мистецьких сил, що боролися за Радянську владу або співчували їй. 1921 р. починає виходити журнал "Шляхи мистецтва". До лютого 1923 р., коли він припинив своє існування, вийшло п'ять номерів журналу.

Виходять журнали й альманахи різних літературних організацій":

- "Плуг" (1922—1932),
- "Гарт" (1927—1932),
- "Молодняк" (1927—1937).

З'являються ілюстровані щотижневики "Червоний перець" (1922, 1927—1934), "Глобус" (1923—1935) та ін.

В Одесі видаються журнали "Шквал", "Металеві дні", в Донецьку — "Забой", у Дніпропетровську — "Зоря".

На чолі української журналістики стояв "Червоний шлях" (1923—1936). Журнал згуртував навколо себе людей, небайдужих до долі нації та її культури [9]. Важливу роль у розвитку української літератури радянського періоду відіграв щомісячник "Життя й революція" (1925—1934) [10].

У всіх періодичних літературно-художніх виданнях значне місце займали статті з питань теорії, історії та критики сучасного літературного процесу. Друкувалися матеріали про літературні новини, зарубіжну літературу, рецензії, огляди тощо.

Особливу роль у розвитку літературознавчої наукової періодики відіграли періодичні часописи новоствореної Української Академії наук. 26 листопада 1918 р. був опублікований Статут Української Академії наук у Києві, який визначав завдання, структуру, функції та порядок діяльності УАН. За статутом, у складі філологічного підвідділу були організовані кафедри: українська народна словесність, історія всесвітнього та українського письменства, класична філологія, візантологія, ряд кафедр з питань української, слов'янських, індоєвропейських мов тощо. При кафедрах існували постійні комісії, серед яких були: постійна комісія для складання словника живої української мови; постійна комісія для складання історичного словника української мови; постійна комісія для збирання та видання фольклорного матеріалу; постійна комісія для видання пам'яток новітнього письменства та ін.

З перших днів заснування УАН великого значення надавалося створенню джерелознавчої бази як фундаменту для подальшого розвитку науки. З цією метою 1919 р. була закладена Археографічна комісія, першим головою якої став Д.І. Багалій, керівничим — проф. Т.П. Сушицький (з 1920 р. — голова). Після приєднання до Академії УНТ, до складу комісії увійшли Київська комісія для упорядкування давніх актів та Археографічна комісія УНТ. Комісія мала на меті видавати історичні документи та інші пам'ятки старовини, що відносяться до історії України, археографічні праці членів комісії, а також координувати публікації наукових праць з питань археографії вчених інших кафедр Історико-філологічного відділу. У зв'язку з економічними труднощами лише 1924 р. вийшов перший том літопису С. Величка в серії "Пам'ятки українського письменства XVI—XVII вв."

Після 1924 р. комісію очолив М.С. Грушевський. До 1929 р. вийшли друком три томи "Українського археографічного збірника".

1921 р. на базі Етнографічної секції УНТ у Києві була створена Етнографічна комісія ВУАН — науково-дослідна установа Історико-філологічного відділу ВУАН (голова — акад. А.М. Лобода). Існувала вона до 1933 року, займалася збиранням та вивченням традицій і сучасного стану народної творчості. Комісія видавала "Етнографічний вісник" — періодичний журнал, що виходив у Києві 1925—1932 рр. (вийшло 10 кн., ред. А. Лобода і В. Петров — археолог, літературознавець, етнограф). У журналі публікувалися дослідження, статті, повідомлення, огляди з української етнографії.

Спадкоємцями "Етнографічного вісника" стали часописи "Український фольклор" (1937—1939), "Народна творчість" (1939—1941), "Народна творчість та етнографія" (з 1952 р.). Також Комісія видавала "Бюлетень Етнографічної комісії УАН" (1926—1930 рр.).

На 1927—1928 рр. Історико-філологічний відділ мав кафедри, що охоплювали широкий спектр філологічних дисциплін: історико-філологічну (керівник А. Кримський), історії української мови (Є. Тимченко), української усної словесності (А. Лобода), а також історії українського письменства: історії новітнього українського письменства (С. Єфремов), давнього українського письменства (В. Перетц).

Про необхідність створення Комісії давнього письменства говорилося в заяві до Історико-філологічного відділу УАН В.М. Перетца (НБУВ. — Інститут рукопису. — Ф.Х. — № 12438): "Царина історії давнього українського письменства дуже широка. Вона обіймає майже 8 віків; пам'ятки її відбивають на себе хід культурної та художньої думки українського народу, осібно — в ті часи, коли намічається ускорення культурного руху, коли українське суспільство прокидається з довгого часом сну та виявляє свої творчі сили на ниві словесного мистецтва. Тому я маю за честь, удаючись до (Л.Р.: нерозбірливо) Відділу пропозицією утворити "Комісію давнього українського письменства", що могла б об'єднати наукових працівників, що охоплюватимуть та готуватимуть до видавання пам'яток давнього

українського письменства, починаючи з найдавніших часів — до кінця..." (до І. Котляревського). (Чернетка.); {Кінець 20-х років ХХ ст.} [11].

Фактично діяльність Комісії розпочалася з кінця листопада 1927 року, коли після ухвали 1-го Відділу відбулося перше організаційне її засідання. Комісія давнього українського письменства мала своє видання — "Пам'ятки мови та письменства давньої України" як окрему серію "Збірника Історико-філологічного Відділу ВУАН". Протягом звітнього періоду вийшов 1-й том "Пам'яток".

Від часу свого заснування Комісія стала однією з найпомітніших ланок Історико-філологічного відділу ВУАН. До вивчення давньої української писемності залучалися вчені з інших кафедр Історико-філологічного відділу. Зокрема активно працював професор В.І. Барвінок — історик, штатний співробітник Історико-філологічного відділу з окремих наукових доручень (з 1919 р.), нештатний постійний співробітник академічної бібліотеки в Михайлівському монастирі (1923). Він описував стародруки київських книгозбірень, пізніше Шекавицької та Андріївської церков. Також він допомагав осліпленому академіку М.І. Петрову писати розвідки, який, незважаючи на сліпоту, працював у царині історії давнього українського письменства. Як свідчать протоколи засідань, члени Комісії проводили велику пошукову, наукову та організаційно-методичну роботу.

Активність наукової діяльності Комісії продовжувалася і в наступні 1929—1930 рр. Про це свідчить Звіт за 1930 рік. Особливу роль у діяльності Комісії відіграв її голова — академік В.М. Перетц. Члени Комісії постійно дбали про оприлюднення результатів своєї наукової діяльності. З цією метою проводилися засідання, де виголошувалися наукові доповіді, які широко обговорювалися присутніми. Результати роботи комісії публікувалися в наукових виданнях ВУАН — "Збірнику Історико-філологічного відділу", "Записках Історично-філологічного відділу ВУАН", в журналах "Україна" (1924—1925), "Етнографічному збірнику" (1925—1932) та в інших періодичних виданнях.

"Збірник Історико-філологічного відділу" — книжкове видання, що виходило в Києві. У ньому публікувалися матеріали з історії, літературознавства, мовознавства, етнографії, фольклористики, мистецтвознавства. За 1921—1931 рр. вийшло 105 номерів у вигляді окремих монографій:

- Багалій Д. Нарис української історіографії. — Т. 1. — Вип. 1 : Літописи. — 1923; Вип. 2 : Джерелознавство. — 1925;
- Сушицький Т. Західно-руські літописи як пам'ятки літератури: Вип. 1. — 1921; Вип. 2 — 1929; (Упорядкував та підготував до друку О. Назаревський);
- Перетц В. Слово о полку Ігоревім: Пам'ятка феодальної України-Руси XII віку. — 1926;
- Грушевський М.С. Історія української літератури. — Т. 4 : Усна творчість пізніх княжих і переходових віків XIII—XVIII/ ВУАН. Істор. секція. — 1925;

- Історія української літератури. — Т. 5 : Культурні і літературні течії на Україні в XV—XVI вв. і перше відродження (1580—1610): Перша половина/ ВУАН. Істор. Секція. — 1926.

Окремими випусками друкувалися матеріали "Наукового збірника Ленінградського товариства дослідників української історії, письменства і мови" (Вип. 1. — 1928; Вип. 2. — 1929; Вип. 3. — 1931), серед публікацій випусків — праця І. Франка "Студії над українськими історичними народними піснями XV ст."; Д. Абрамовича "До питання про джерела Ізборника Святослава 1076 р." та ін. Видання "Збірника" супроводжувалися вступними статтями, коментарями та примітками.

"Записки Історично-філологічного відділу ВУАН" виходили у вигляді наукових збірників протягом 1919—1931 рр. у Києві. Вийшло 26 книг. Видання Філологічної секції ВУАН, в основному, виходили за ред. А. Кримського; Історичної секції ВУАН — за ред. М. та О. Грушевських. У "Записках" друкувалися наукові розвідки, статті-повідомлення, рецензії, бібліографічні огляди тощо. Публікувалися праці про літературні та фольклорні пам'ятки часів Київської Русі та України доби Середньовіччя. З літературознавчими і фольклорними дослідженнями виступали А. Кримський, В. Перетц, С. Маслов, П. Попов, М. Возняк, І. Айзеншток та багато інших відомих дослідників, що продовжували традиції старої школи українського літературознавства.

Зокрема в "Записках" були опубліковані такі дослідження:

- П.М. Попов. "Замітки до історії українського письменства XVII—XVIII вв." — 1923;
- І.П. Єремін. "Сводный" Патерик у південно-слов'янських, українському та московському письменствах" — 1927;
- М.К. Грунський. "Форма та композиція "Слова о полку Ігоревім" — 1928;
- О.А. Назаревський. "До студій над давньою українською повістю" — 1928;
- С. Бугославський. "Пам'ятки XI—XVIII ст. про князів Бориса та Гліба". — 1928;
- Н. Кістяківська "Твори І. Неκραшевича" — 1929 та інші праці.

Таким чином, протягом першого десятиріччя ВУАН визначилися на прямих наукових досліджень Історико-філологічного відділу, одержані важливі результати: співробітниками створено джерелознавчу базу для подальшого розвитку українознавства, закладено підвалини для розвитку літературознавства, зокрема історії давнього українського письменства.

На початку 30-х років XX ст. формою репресій стала заборона дослідницької діяльності. Було знищено підготовлені до друку "Записки Історико-філологічного відділу". Кн. XXVI—XXVII; "Український археографічний збірник. Т. IX", закрито журнал "Україна". 1930 р. ліквідовано всі серійні видання, що виходили під редакцією М.С. Грушевського.

Український літературний процес першої половини XX ст. не можна уявити без часопису "Радянське літературознавство". 1938 р. у видавництві

Академії наук України Інститутом літератури імені Тараса Шевченка було започатковано цей часопис. "Радянське літературознавство" — перше академічне видання літературознавчих праць, було задумане як серія тематичних збірників, присвячених висвітленню певних літературних постатей, проблем чи явищ [12].

За період до 1957 р. (з перервою в 1941—1946 рр.) здійснено 19 випусків. Відповідальними редакторами першої—четвертої та п'ятої—шостої книжок були І. Стебун, А. Велічков, Д. Копиця. Починаючи з сьомої—восьмої книги (1947) незмінним головою редколегії та відповідальним редактором став директор Інституту літератури акад. О. Білецький. Членами редколегії в різний час були С. Маслов, А. Ряппо, С. Шаховський, З. Мороз, О. Кисельов, С. Крижанівський, М. Пивоваров, І. Басс, О. Засенко, Є. Кирилюк, Д. Чалий та ін. Останній 19-й випуск вийшов друком 1957 р. У цьому ж році засновано журнал "Радянське літературознавство". Новий етап своєї історії журнал розпочав у 1990 р. до зміни назви на "Слово і час". Чіткою була позиція журналу: відмова від "занауковлених" статей, зростання інформаційних, документальних матеріалів, а також в актуальному питанні про традиційні й модерні, методологічні та інтерпретаційні підходи, засвоєння новітніх зарубіжних естетико-філософських систем та методик. У січні 2000 р. "Слово і час" відзначав свій ювілей, підбивши підсумки десятирічної діяльності [13].

Зараз, творчо використовуючи здобутки й досвід попередніх років, редакція журналу спрямовує пошуки на стратегічно важливі для сучасної науки завдання — координацію основних напрямів літературознавчих досліджень та формування нової теоретико-літературної парадигми сучасності.

1. *Снічарчук Л.* Історія української журналістики: важливість, сучасний стан і особливості творення // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: Історія і сучасність : доп. та повідомлення Міжнар. наук. конф., Львів, 28—30 жовт. 2010 р. / Відп. ред. М.М. Романюк. — Львів, — 2010. — С. 598—599.
2. *Рева Н.М.* Рекомендаційна бібліографія художньої літератури і літературознавства на Україні: Навч. посібник. — К.: Вища шк., 1992. — 195 с.
3. *Франко І.* Правда. Письмо наукове і літературне. Від 1867 р. // Правда: Літ. зб. [В доповнення 13-го річника часопису "Правда"]. — 1884. — С. 273—315.
4. *Рева Н.М.* Бібліографія української художньої літератури та літературознавства. — К.: Вища шк., 1979. — 232 с.
5. *Бойко А.* Тіні забутих часописів: "Труды Киевской Духовной Академии" (1860—1917): До 150-річчя заснування // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: Історія і сучасність : доп. та повідомлення Міжнар. наук. конф., Львів, 28—30 жовт. 2010 р. / Відп. ред. М.М. Романюк. — Львів, 2010. — С. 517—521.
6. *Рева Л.Г.* Михайло Іванович Драгомиров: штрихи до портрета // Військова та культурно-освітня спадщина генерала М.І. Драгомирова: Збірник наук. публікацій: Вип. II / Матеріали конф., присвяч. 180-річчю з дня народж. генерала М.І. Драгомирова; Конотоп, міський краєзнав. музей ім. О.М. Лазаревського (Конотоп, 18 листопада 2010 р.). — Конотоп: Поліграф. центр "Олімп", 2010. — [112 с.]. — С. 90—94 [Листування М.І. Драгомирова з Д.І. Багалієм].

7. *Рева Л.Г.* Культурно-освітні процеси в Українській державі // Студії з архівної справи та документознавства. — К., 1999. — Т. 5 : Матеріали II Міжнар. наук. конф. "Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року". — С. 129—132.
8. [Від редколегії]. Передмова // Книгар. — 1918. — Ч. 16. — С. 938.
9. *Рева Л.* Бібліографія часопису як дзеркало епохи // Слово і час. — 2005. — № 8. — С. 81—83: Рец. на кн.: "Червоний шлях", 1923—1936: сист. покажч. змісту / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; упоряд. Лошинська Н.В. — К., 2003. — 215 с.
10. *Життя й революція: 1925—1934: Системат. покажч. змісту / Укл.: Рева Н.М.* — Львів : Львів. наук. б-ка, 1970. — 162 с.
11. *Перетиц В.М.* Записи про завдання Комісії давнього українського письменства. — НБУВ. — Інститут рукопису. — Ф.Х. — № 12437.
12. *Скупейко Л., Дончик В.* Наукова періодика: "Радянське літературознавство", "Слово і час" // Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України: 1926—2001: Сторінки історії: 75. — К.: Наук, думка, 2003. — 589 с. : іл.
13. *Рева Л.* [Вітальне слово : до виходу в світ 500-го ювіл. номеру "Слова і час"] // Слово і час. — № 8. — 2002. — С. 24.